

amplulare anterior necunoscută. Încercările de cîștigare a popoarelor ortodoxe capătă acum caracter tot mai sistematic. Traducerea în limba greacă a confesiunii augustane, răspîndirea catehismului luteran la slavii de sud, accentuarea efortului de convertire a românilor din Transilvania, sînt cîteva din aspectele intensificării propagandei luterane în sud-estul Europei în deceniul 1550—1560. Dar *gravitatea replicii date în Moldova acțiunii luterane se datorește imbinării dintre prozelitismul confesional și acțiunea politică care își propunea să substituie nu numai un domn prin altul, dar și o direcție politică prin alta.*

*

Înlăturarea scurtei dominații a lui Ferdinand asupra Transilvaniei la mijlocul veacului al XVI-lea, ca urmare a campaniei militare întreprinse în 1556 de Alexandru Lăpușneanu domnul Moldovei și Pătrașcu cel Bun domnul Țării Românești, a pus și mai puternic în lumină fragilitatea oricărei încercări de restaurare habsburgică în principatul transilvan fără concursul celorlalte două țări românești, al Moldovei în primul rînd¹. Era firesc așadar ca diplomația habsburgică să folosească orice prilej pentru a impune în cele două țări domni favorabili politicii sale în Europa răsăriteană; iar prilejul s-a oferit în persoana lui Iacob Heraclide, pe care neîntrerupta sa goană dintr-o parte a Europei în alta, în căutarea unei situații de compensație pentru despotatul din Grecia de care se afirma deposedat de turci, l-a adus în contact cu țările române, la sfîrșitul celui de al șaselea deceniu al veacului al XVI-lea. Orientarea în direcția Moldovei a velleităților lui Despot datează din timpul șederii sale în Polonia, unde avea de altminteri să găsească și primii sprijinitori ai planurilor sale în rîndurile nobililor protestanți care la vremea aceasta alcătuiau un partid numeros și puternic².

Concursul acestei facțiuni a nobilimii polone îi va fi de cel mai mare folos lui Despot și cînd, după eșecul primei sale încercări, și-a îndreptat solicitările către conducătorii imperiului, în vederile cărora înlocuirea lui Alexandru Lăpușneanu printr-un domn favorabil politicii habsburgice, constituia o condiție prealabilă pentru redobîndirea Transilvaniei.

Nobilii poloni protestanți — al căror concurs l-a cîștigat Despot desigur nu numai prin făgăduiala de a impune Reforma în țara pe care urma s-o „recupereze”³, ci și prin însemnate avantaje materiale ce urmau să le fie

¹ Pentru campania moldo-munteană în Transilvania și pentru situația politică creată în urma readucerii lui Ioan Sigismund și a Izabelei, soția lui Ioan Zapolya, la conducerea principatului v. N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. V, cap. III (*Domnii români și chestia ardeleană*), mai ales pg. 20—41 și V. Motogna, *Relațiile dintre Moldova și Ardeal în veacul al XVI-lea*, Dej, 1928, p. 78—90.

² N. Iorga, *Iarăși știri nouă despre Despot*, în «Revista istorică» II (1916), nr. 7—9, p. 125—136.

³ „...idem Despota juravit se velle Evangelium per totam Valaquiam doceri facere...”, îl informa Albert Laski, la 2 aprilie 1560, pe Maximilian; Hurmuzaki, II, 1, p. 375; „Nam et ille (Despot) notitiam divinae veritatis in Polonia hauserat, et eam se Valachiae illaturam promiserat...”; St. Lubieniecki, *Historia reformationis Poloniae...*, Freistadt, 1685, p. 153; mai tîrziu sprijinitorii săi poloni l-au învinuit că nu și-a respectat făgăduiala: „...fidem... de reformationis Valachiae ecclesiis datam non servasse”; *ibidem*, p. 157.